

Весці БДПУ

Штоквартальны навукова-метадычны часопіс.
Выдаецца з чэрвеня 1994 г.

№ 4(58) 2008

СЕРЫЯ 2.
Гісторыя. Філасофія. Паліталогія. Сацыялогія.
Эканоміка. Культуралогія

Змест

Галоўны рэдактар

П.Дз. Кухарчык

Рэдакцыйная калегія:

В.В. Бушчык
(нам. галоўнага рэдактара)

Л.М. Давыдзенка

А.В. Данільчанка

А.П. Жытко

М.М. Забаўскі

Л.М. Каранеўская
(адк. сакратар)

І.В. Катляроў

П.В. Кікель

Г.А. Космач

Н.І. Кунгурава

А.М. Люты

У.А. Мельнік

А.І. Смолік

С.В. Снапкоўская

А.С. Цернавы

В.В. Шынкароў

Гісторыя

Самусік А.Ф. Станаўленне адукацыйнай справы на беларускіх землях у XIV – першай палове XVI ст. 3

Пуцік У.С. Прычыны абмежавання ўдзелу буржуазіі ў беларускім нацыянальным руху на мяжы XIX–XX стст. 7

Башмакоў А.А. Мануфактурная вытворчасць Беларусі ў 1861–1914 гг.: умовы развіцця 10

Казакевіч В.Б. Колькасныя змены ў складзе гарадскога насельніцтва і рост яго адукацыйнага ўзроўню як уплывовыя фактары культурнага развіцця Беларусі ў другой палове XIX – пачатку XX ст. 15

Драздова К.А. Гістарыяграфія і аналіз крыніц па гісторыі фарміравання банкаўскай сістэмы Беларусі (другая палова XIX – пачатак XX ст.) 19

Крыварот А.А. Узаемадзеянне беларускіх і расійскіх партызан па арганізацыі атрадаў у гады Вялікай Айчыннай вайны (1941–1944 гг.) 22

Цыбулька К.М. Беларускае антыказнаўства ў гады незалежнасці і самастойнага развіцця (1991–2008 гг.) 26

Казачонак Т.В. Паняцце «аўстрафашызм» у гістарычнай навуцы: паходжанне, сутнасць, асноўныя ацэнкі 30

Філасофія

Крошко А.А. Сацыяльны парадак і сацыяльны канфлікт: тэарэтыка-метадалагічныя падыходы да даследавання 34

Кузняцова М.А. Сацыяльны ідэал у творчай спадчыне А.А. Зіноўева 38

Сайганавы В.С. Змест норм навуковай рацыянальнасці ў пнсеалагічнай, эпістэمالагічнай і сацыякультурнай транскрыпцыях 41

Барэцкая В.К. Суадносіны хрысціянскага універсалізму і нацыянальнага самавызначэння ў святле сучасных сацыяльных вучэнняў каталіцтва і праваслаўя 45

Паліталогія

Жаўняровіч Т.І. Нацыянальная палітыка дзяржавы ва ўмовах глабалізацыі 49

Сіткевіч С.В. Праблемы развіцця інтэграцыйных працэсаў на постсавецкай прасторы і палітыка Рэспублікі Беларусь 51

Новікава С.І. Развіццё ідэй і ўяўленняў аб праве і справядлівасці: ад антычнасці да праектаў сацыялістаў-утапістаў 55

Сацыялогія

Хамутоўская С.В. Электаральныя паводзіны як сістэмны аб'ект 59

Мясёдаў А.М. Асаблівасці прафесійнай дзейнасці ўрача, яго паводзін і зносін: падыходы і аснова спецыфікацыі 62

ЛІТАРАТУРА

1. Тихомиров, Л.А. Монархическая государственность / Л.А. Тихомиров. – М., 1998.
2. Гофман, А. Семь лекций по истории социологии: учеб. пособие для вузов / А. Гофман. – 4-е изд., испр. – М.: «Книжный дом "Университет"», 2000. – 216 с.
3. Вебер, М. Основные понятия стратификации / М. Вебер // Социологические исследования. – 1994. – № 5.
4. Вебер, М. Избранное: Протестантская этика и дух капитализма / М. Вебер. – 2-е изд., доп. и испр. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2006. – 656 с.
5. Дюркгейм, Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение / Э. Дюркгейм. – М.: Канон + Реабилитация, 2006. – 349 с.
6. Мертон, Р.К. Социальная структура и аномия / Р.К. Мертон // Социологические исследования. – 1992. – № 3.
7. Большова, О.В. Социоструктурная взаимосвязь социального порядка и экономической стратификации в современной России: дис... канд. социол. наук / О.В. Большова. – Краснодар, 2005.
8. Шматко, Н.А. Плюрализация социального порядка и социальная топология / Н.А. Шматко // Социологические исследования. – 2001. – № 9. – С. 14–20.
9. Голосенко, И.А. Питирим Сорокин о внутренних нарушениях социального порядка / И.А. Голосенко. – СПб., 2000.
10. Алексеева, Т.А. Джон Роулс и его теория справедливости / Т.А. Алексеева // Вопросы философии. – 1994. – № 10.
11. Зайцев, А.К. Социальный конфликт / А.К. Зайцев. – М.: Academia, 2000. – 464 с.
12. Козер, Л.А. Функции социального конфликта / Л.А. Козер // Американская социологическая мысль. – М., 1996. – С. 542–556.
13. Конфликты в современной России (проблемы анализа и регулирования) / под ред. д-ра филос. наук Е.И. Степанова. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – 344 с.
14. Дарендорф, Р. Элементы теории социального конфликта / Р. Дарендорф // Социологические исследования. – 1994. – № 5.
15. Козер, Л.А. Функции социального конфликта / Л.А. Козер; пер. с англ. О.А. Назаровой; под общ. ред. Л.Г. Ионина. – М.: Идея-Пресс, Дом интеллектуал. книги, 2000. – 205 с.

SUMMARY

Social order and the social conflict: theoretical-methodological approaches to a study.

The history of the development is examined in the article of category «social order». The basic approaches of the study of this category are given. The role of the social conflict in the organization and development of social systems are analyzed.

УДК 141.7

САЦЫЯЛЬНЫ ІДЭАЛ У ТВОРЧАЙ СПАДЧЫНЕ А.А. ЗІНОЎЕВА

У наш час перад цывілізацыяй паўстаюць глабальныя праблемы па вызначэнні найбольш адпаведных, у дадзеных умовах стратэгічных кірункаў сацыяльных пераўтварэнняў, накіраваных на ўстойлівае развіццё сучаснага свету.

Пасля вызначэння пэўнай мэты чалавек будзе сваю дзейнасць па аптымальнай схеме, якая дазволіць яе ўвасобіць, дасягнуць жаданага выніку. Не з'яўляюцца выключэннем і сацыяльныя пераўтварэнні ў структуры грамадскай дзейнасці чалавека, якія накіраваны на дасягненне найбольш справядлівага грамадскага ладу, іншымі словамі – сацыяльнага ідэалу. Такім чынам, сацыяльныя ідэалы неабходны грамадству як сэнсаўтваральныя кампаненты ў засваенні і пераўтварэнні сацыяльнай рэальнасці.

Гістарычны працэс шмат у чым вызначаецца чалавечай дзейнасцю ў пошуках сацыяльнага ідэалу. У цяперашні час грамадства сутыкаецца з сітуацыяй яго непрадказальнасці. Глабальныя праблемы сучаснасці цесна звязаны адна з адной, што сведчыць аб даволі глыбокім крызісе тэхнагеннага грамадства. Глабальныя небяспекі сучаснага свету цесна ўзаемазлучаны адна з адной і нагужаны сацыяльнымі, этнічнымі і нацыянальнымі канфліктамі [1, с. 80]. Разуменне гэтага, у тым ліку і на ўзроўні звычайнага ўсведамлення, прыводзіць да фарміравання грамадства рызык. Па вызначэнні У. Бека,

«грамадства рызык і азначае, што мінулае губляе сваю дэтэрмінаваную сілу для сучаснасці. На яго месца, як прычына цяперашняга жыцця і дзейнасці, прыходзіць будучыня, гэта значыць нешта неіснуючае, канструюванае» [1, с. 175]. Няўстойлівая сітуацыя ў глабальным маштабе асабліва востра выяўляецца ў постсавецкіх грамадствах, якія знаходзяцца ва ўмовах няўпэўненасці ў заўтрашнім дні. Распад СССР паставіў перад былымі рэспублікамі задачы трансфармацыі да рынку і дэмакратыі – і як следства, сярод насельніцтва паўсталі новыя страхі, звязаныя са стратай жыццёвых арыенціраў. Глыбокі палітычны і духоўны крызіс прывёў да фарміравання крызіснага ўсведамлення, згубы цэласнага ўяўлення аб грамадстве і аб магчымых шляхах яго пераўтварэння і развіцця.

Можна меркаваць і аб тым, што не толькі постсавецкія, але і ўсё глабальнае грамадства ў цэлым з'яўляецца транзітэйным, гэта значыць знаходзіцца ў цяперашні час у стане пераходу да новай стадыі свайго развіцця. Але якой будзе гэта стадыя, шмат у чым вызначаецца тымі мэтамі і задачамі, што ставяць перад сабой члены грамадства, а таксама той парадыгмай сацыяльных ведаў, на якую будуць абавязаны даследаванні, і, адпаведна, праграмы пераўтварэння і развіцця сучаснага свету. Менавіта таму пошук новых сацыяльных ідэалаў у філасофіі – адзін з неабходных сродкаў крытычнага аналізу

М.А. Кузняцова,
аспірант кафедры філасофіі БДПУ

сацыяльнай рэальнасці і ўмова выпрацоўкі канцэпцыі па пераўтварэнні гэтай рэальнасці і выходу з крызісу.

У гэтай сувязі вялікі інтарэс уяўляюць працы рускага – філосафа, сацыёлага і логіка А.А. Зіноўева. Пры дапамозе метадаў логікі ён стварыў сваю ўласную арыгінальную тэорыю саветаў грамадства, экспліцыраваў камунізм менавіта як рэальны лад, які існаваў у СССР, а таксама канцэпцыю сацыяльнага ладу сучасных захадніх краін. У сваіх даследаваннях ён надае значную ўвагу актуальным працэсам, якія адбываюцца ў сучасным свеце, у тым ліку і глабалізацыі. Такім чынам, вывучэнне прац вучонага менавіта ў частцы канцэптуальных падыходаў да фарміравання сацыяльных ідэалаў, якія найбольш адпавядаюць вызначанаму тыпу грамадства, мае ў цяперашні час высокую тэарэтычную значнасць.

У пошуку сацыяльнага ідэалу А.А. Зіноўеў абавязваецца на крытыку. Менавіта праз крытыку грамадскага ладу, сацыяльнай арганізацыі таго або іншага тыпу аўтар паказвае яго слабыя бакі, а таксама моманты, на якія варта звярнуць асаблівую ўвагу. А.А. Зіноўеў вывучаў грамадства савецкага тыпу, аднак пасля эміграцыі заняўся вывучэннем грамадства заходняга ўзору. З гэтым яго ідэі аформіліся ў даволі цэласную канцэпцыю «западнізму» (пад гэтым тэрмінам Зіноўеў разумее сацыяльны лад заходніх краін). У яго даследаваннях як грамадства рэальнага камунізму, так і заходняга грамадства пераважае менавіта крытычныя пазіцыі. Толькі з пачаткам перабудовы аўтар змяняе галейнасць пазіцыі савецкага ладу. Па яго меркаванні, менавіта савецкая сістэма магла дазволіць больш паспяхова развівацца рэспублікам СССР, аднак элементы капіталізму жа на гэтых тэрыторыях пераважвалі сацыяльныя супярэчнасці, і ў канчатковым выніку, адыгралі вырашальную ролю ў распадзе Савецкага Саюза [2, с. 456].

У грамадстве камуністычнага тыпу не толькі не існавалі ідэі адносна сацыяльнай будучыні, але і прапаноўваліся праекты перабудовы рэальнасці ў адпаведнасці з іх ідэаламі. К. Маркс прапанаваў праект і стратэгію пераўтварэння сацыяльнай рэальнасці. Ва ўмовах іх пэўнай рэальнасці ў Расіі яны былі дапоўнены У. Ленінам. Грамадства рэальнага камунізму значна адрознівалася ад праекта, па якім яно стваралася. А.А. Зіноўеў тлумачыць гэта тым, што сам камунізм хоча і знішчае адны формы няроўнасці і эксплуатацыі, аднак спараджае новыя. Пры ім неабходны адмоўныя з'явы, характэрныя для грамадстваў іншага тыпу, – сутыкненне інтэрасаў розных груп людзей – і як следства, барацьба паміж імі [3, с. 46].

Аднак пры абгрунтаванні вынікаў пабудовы сацыялізму ў Расіі неабходна адзначыць, што Леніну і бальшавікам прыйшлося сутыкнуцца з

шэрагам фундаментальных цяжкасцей (эканамічнае і сацыяльнае становішча пасля Першай сусветнай вайны, непісьменнасць насельніцтва і г. д.). Акрамя таго, У.І. Леніну не было магчыма для глыбокага і ўсебаковага тэарэтычнага вывучэння тых працэсаў і праблем, з якімі сутыкнулася Расія пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі. Адпаведна яго канцэпцыі пабудовы сацыялізму былі абрывацьныя і супярэчлівыя [4, с. 36]. Такім чынам, тлумачэнне крызісных з'яў сацыялістычнага вопыту савецкага тыпу толькі сацыяльнымі законамі, якія дзейнічаюць у вялікіх грамадствах, недастаткова.

У ідэі дасягнення сацыяльнага ідэалу А.А. Зіноўеў даволі скептычна настроены. Пры яго рэалізацыі магчымыя і нават непазбежныя значныя адхіленні ад меркаванага праекту, наколькі ў рэальнасці, у пэўна-гістарычных умовах развіцця таго або іншага грамадства выяўляюцца аспекты, якія часам немагчыма прадугледзець у ідэалах [5, с. 122].

А.А. Зіноўеў звяртае ўвагу на ідэалагічны аспект сацыяльных ідэалаў. Любы сацыяльны праект, які датычыцца вялікіх аб'яднанняў людзей, патрабуе для свайго ўвасаблення пэўных намаганняў і рэсурсаў, значнага перыяду часу. Таму магчыма нават спробы рэалізацыі сацыяльных праектаў абумоўліваецца ступенню ўцягнутасці людзей у гэты праект і наколькі ён адлюстроўвае інтэрасы пэўных супольнасцей [3, с. 90]. Аднак калі паведамляць людзям усё тое, што можа прадбачыць навуковае даследаванне ў стаўленні наступстваў рэалізацыі праекта, яшчэ на стадыі яго падрыхтоўкі – праект не будзе мець поспеху. «З гэтага пункта гледжання, сацыяльны праект ёсць з'ява ідэалагічная. Ён іграе ролю сродку маніпулявання вялікімі масамі людзей» [2, с. 298]. У той жа час прагрэсіўныя сацыяльныя ідэалы і праекты павінны выступаць у першую чаргу як сродкі згуртавання розных сацыяльных груп.

У сваім выніковым даследаванні «Фактар разумення» А.А. Зіноўеў зноў тлумачыць прычыны, па якіх сацыяльны праект ніколі не рэалізуецца на практыцы ў тым выглядзе, у якім плануецца першапачаткова, а таксама чаму навуковыя даследаванні ў галіне сацыяльных навук не могуць забяспечыць поўнай адпаведнасці праекта і яго пэўнага ўвасаблення [6, с. 499]. Менавіта таму ў цяперашні час пры распрацоўцы якіх бы то ні было сацыяльных праектаў, найважнейшымі задачамі становяцца азначэнне метадалогіі мадэліравання працэсаў сацыякультурнай дынамікі, прыдатнай для пабудовы альтэрнатыўных сцэнарыяў сацыяльнай эвалюцыі, а таксама выяўленне тых навуковых кірункаў, на тэарэтычным фундаменце якіх можна было б вызначаць магчымыя шляхі вырашэння глабальных праблем. Такім чынам, тэзіс А.А. Зіноўева аб тым, што сацыяльны праект ні ў якой ступені не можа быць

навуковым, з'яўляецца даволі спрэчным. Новы метадалагічны падыход да задач прагназіравання сацыякультурнай дынамікі і мадэлявання эвалюцыі грамадства можа быць знойдзены з дапамогай такога навуковага кірунку, як футурасінэргетыка [7]. Для таго каб вызначаць магчымыя і аптымальныя шляхі развіцця соцыуму, неабходна навукова абгрунтаваная тэарэтычная база. Таму прынцыпы футурасінэргетыкі заслугоўваюць асаблівай увагі ў сацыяльнай навуцы.

Нягледзячы на гэты скептыцызм, А.А. Зіноўеў як даследчык, не абстрагуецца цалкам ад вызначэння адносна выбару аптымальнага грамадска-палітычнага ладу, у прыватнасці, для Расіі. Творчы шлях яго быў складаным і супярэчлівым, аднак у адносінах да грамадскага ладу ён выпрацаваў сваё крэда: «Недахопы рэальнага камунізму ёсць непазбежныя спадарожнікі яго, зваротны бок яго вартасцей, плата за гэтыя вартасці...Калі рэалізацыя самых светлых ідэалаў дала такі вынік, то любы іншы сацыяльны лад у Расіі будзе яшчэ горш за гэты... Я гэты лад не прымаю ў якасці майго ідэалу грамадскай прылады. Але я не імкнуся і да яго знішчэння і да замены яго нейкім іншым» [5, с. 121–122].

Навуковец упэўнены, што немагчыма ўстраніць пэўныя недахопы той або іншай грамадскай сістэмы, не знішчыўшы пры гэтым яе вартасцей [5, с. 122]. Вядома, адмоўныя адхіленні падчас рэалізацыі якога-небудзь праекта немагчыма выключыць цалкам, але адна з галоўных задач пры яго распрацоўцы павінна складацца ў мінімізацыі адмоўных вынікаў. У дадзеным выпадку дарэчы выкарыстаць прынцыпы сінергетыкі. Сацыяльныя ідэалы, увасобленыя ў агульназначных каштоўнасцях, становяцца фактамі культуры і як культурныя каштоўнасці могуць выступаць у якасці атрактара. Атрактар – тып эвалюцыі сістэмы, які адбываецца па ўсталяваным рэжыме, здольны прыцягваць працэсы – будучыня можа ўплываць на сучаснасць. Але непазбежнасць біфуркацый, крызісных разрываў эвалюцыйнага працэсу пазбаўляе гэту будучыню пэўнасці. Тым не менш яго нельга лічыць непрадказальным, паколькі за біфуркацыйнай вызначаецца сістэма дарог. Выбар дарогі можа апынуцца выпадковым, але можа (і павінен) быць зроблены ўсвядомлена [8, с. 48].

Найважны жыццёвы прынцып А.А. Зіноўева, у якім канцэнтруецца яго актыўная пазіцыя, быў сфармуляваны ім самім: «Я сам сабе дзяржава» [9, с. 19]. Менавіта ў фарміраванні развітой, гарманічнай асобы, здольнай да рэфлексіі над грамадскімі і палітычнымі працэсамі, навуковец бачыць неабходную ўмову набліжэння да сацыяльнага ідэалу. На першы погляд гэта пазіцыя індывідуалістычная, але такая трактоўка была бы павярхоўнай. Справа ў тым, што стратэгія сацыяльных пераўтварэнняў вылучае на першы план самога чалавека – суб'екта, які толькі змя-

ніўшы сябе, свае ўяўленні і выпрацаваўшы выразную сацыяльную пазіцыю, зможа змяніць сітуацыю вакол сябе.

Яго праект – стварыць сваё ўласнае аўтаномнае грамадства, якое адпавядае яго ідэалу: «Калі ты няздольны змяніць рэальнае грамадства ў адпаведнасці са сваімі ідэаламі, змяніся сам, казаў я сабе, пабудуй у сабе самім гэта ідэальнае грамадства, ствары з самога сябе ідэальнага чалавека, як ты яго сабе ўяўляеш. Напэўна знойдуцца і іншыя людзі, якія пойдучым жа шляхам, што і ты» [9, с. 336]. Яго «дзяржава» – не эканамічная або палітычная з'ява, а сацыяльная. Бо аснова любога соцыуму – гэта чалавек, і ад кірунку асабістых матываў і дзеянняў людзей залежыць, у канчатковым выніку, у якім кірунку будзе і павінна эвалюцыяніраваць грамадства. Праект А.А. Зіноўева, такім чынам, асобасна арыентаваны.

У 1970–1980-я гг. апазіцыйная савецкаму рэжыму думка акрэсліла некалькі праектаў грамадскага развіцця. У цэнтры ўвагі апынуліся два з іх – А. Сахарава («ліберальны») і А. Салжэніцын («пачвенніцкі»). Іх супрацьпастаўлялі адзін аднаму. Але быў і трэці праект – праект А.А. Зіноўева, які адрозніваўся ад двух вышэйназваных глыбінёй даследавання. Ён не закпікаў да зваржэння савецкага ладу жыцця. Зыходзячы з таго, што добрых сістэм не існуе ў прынцыпе, што ўсюды ёсць вярхі і нізы, Зіноўеў імкнуўся сфармуляваць прынцыпы жыцця індывіда ў пэўным рэжыме, прынцыпы сацыяльнага і інтэлектуальнага адыходу ў сябе. Калі Салжэніцын і Сахараў разважалі аб новым, лепшым у параўнанні з савецкім тыпам грамадства, то ў сацыяльна-філасофскіх поглядах Зіноўева найбольш важнай праблемай была выпрацоўка асобай адэкватнага яе мэтам і задачам ладу жыцця. Такім чынам, на першы план выходзяць стратэгіі асобаснага самаўдасканалення [10, с. 54–55].

У сваіх працах А.А. Зіноўеў актыўна крытыкуе сучасную эпоху інфармацыйнага, постіндустрыяльнага грамадства. Запаўненне жыцця грамадства вялікай колькасцю інфармацыі, нярэдка празмернай для пэўнага чалавека, паўсюднае распаўсюджванне штучнага інтэлекту становіцца сацыяльнай асновай прыніжэння сумарнага ўзроўню чалавечага інтэлекту [6, с. 508, 518].

Гэту ідэю А.А. Зіноўеў развіваў у сваёй сацыялагічна-футуралагічнай аповесці «Глабальны чалавек» [11, с. 10]. Аўтар прысвяціў твор сацыяльнаму аспекту будучыні чалавецтва, выказаў меркаванне аб тым, які выгляд прымуць чалавечыя аб'яднанні і адносіны паміж яго членамі. Зіноўеў апісвае глабальнае грамадства як абсалютна уніфікаванае, у якім цалкам выключана якая б то ні была нацыянальная або інтэлектуальная разнастайнасць, дзе камп'ютэрныя тэхналогіі становяцца матэрыяльным увабленнем чалавечых душ [11, с. 27]. Такім чы-

нам, выключэнне з карціны міру будучыні такой інтэлектуальнай і культурнай уніфікацыі – гэта таксама адна з найважных задач сацыяльнай навукі.

Пошук сацыяльнага ідэалу ў цяперашні час набывае новуюсэнсавую нагрузку. Будучыня чалавецтва – гэта адна з найважных светапоглядных праблем, і сацыяльны ідэал – свайго кшталту філасофскае асэнсаванне магчымых варыянтаў развіцця свету і чалавека ў будучыні. Сур'ёзнасць глабальных праблем у цяперашні час не выклікае ні ў каго сумнення.

Сучасная сітуацыя ў свеце складваецца такім чынам, што неабходна ўсвядоміць не толькі прычыны гэтых праблем, але і магчымыя вынікі, з якімі прыйдзеца сутыкнуцца чалавеку ў выпадку, калі не будзе ўсвядомлена небяспека пераходнага шляху развіцця тэхнагеннага грамадства, а стаўленне да экалогіі застаецца ранейшым. Менавіта ў такім падыходзе да аналізу тэндэнцый развіцця грамадства складаецца асаблівасць экалага-футуралагічнай парадыгмы. У яе сістэме аналіз магчымай будучыні можа дапамагчы ў пастаноўцы і вырашэнні праблем сучаснасці. Аб гэтым пісаў яшчэ Э. Тофлер у вядомай кнізе «Шок будучыні»: «Надышоў падыходзячы момант для фарміравання ў кожнай высокатэхнакрытычных дзяржаў руху за поўны перагляд, грамадскую самаправерку, накіраваную на пашырэнне і вызначэнне (у сацыяльных і эканамічных тэрмінах) мэт «прагрэсу». На пераходзе новага тысячагоддзя на грані новага этапу развіцця чалавецтва мы ўспяваем імчыцца ў будучыню. Але куды мы жадаем ісці?» [12, с. 520].

А.А. Зіноўеў досыць рэзка адклікаецца аб змярэнным развіцці тэхнагеннага грамадства і прагрэсе матэрыяльнай культуры, які ўжо практычна немагчыма спыніць. Ён канстатуе тэндэнцыю развіцця да таго, што негатыўныя наступствы прагрэсу перавысяць яго пазітыўныя вынікі. Такім чынам, пазіцыя вучонага ў стаўленні да негатыўных вынікаў прагрэсу тэхнагеннага грамадства шмат у чым суадносіцца з прынцыпамі экалага-футуралагічнай парадыгмы.

Вышэйадзначаныя канцэпцыі А.А. Зіноўева ўтвараюць фундаментальны ідэйны комплекс. Зыходзячы з таго, што ідэальнае грамадства пабудоваць на практыцы немагчыма, навуковец сцвярджае неабходнасць асобнага самаўдасканалення кожнага чалавека, творчага развіцця ўласных інтэлектуальных здольнасцей. Менавіта імкненне да развіцця чалавека ў такім кірунку, разуменне сучаснай сітуацыі, працэсаў, якія адбываюцца ў свеце, з'яўляецца фактарам набліжэння да сацыяльнага ідэалу.

ЛІТАРАТУРА

1. Бек, У. Что такое глобализация? / У. Бек. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
2. Зіноўеў, А.А. На пути к сверхобществу / А.А. Зіноўеў. – М.: ЗАО Изд-во Центрполиграф, 2000. – 638 с.
3. Зіноўеў, А.А. Без иллюзий / А.А. Зіноўеў. – Lausanne, L'Age D' home, 1979 – 125 с.
4. Медведев, Р.А. Социализм в России? / Р.А. Медведев. – М.: АИРО – XXI; Крафт, 2006. – 288 с.
5. Зіноўеў, А.А. Русский эксперимент: Роман / А.А. Зіноўеў. – L'Age D' Home – Наш дом, 1995. – 448 с.
6. Зіноўеў, А.А. Фактор понимания / А.А. Зіноўеў. – М.: Алгоритм, Эксмо, 2006. – 528 с.
7. Лесков, Л.В. Футуросинергетика: универсальная теория систем / Л.В. Лесков. – М.: ЗАО Изд-во «Экономика», 2005. – 170 с.
8. Лесков, Л.В. Нелинейная Вселенная: новый дом для человечества / Л.В. Лесков. – М.: ЗАО «Издательство Экономика», 2003. – 446 с.
9. Зіноўеў, А.А. Исповедь отщепенца / А.А. Зіноўеў. – М.: Вагриус, 2005. – 554 с.
10. Феномен Зіноўева / сост. А.А. Гусейнов, О.М. Зіноўева, К.М. Кантор. – М.: Изд-во «Современные тетради». 2002. – 400 с.
11. Зіноўеў, А.А. Глобальный человек / А.А. Зіноўеў. – М.: ЗАО Изд-во «Центрполиграф», 2000. – 459 с.
12. Тоффлер, Э. Шок будущего: пер. с англ. / Э. Тоффлер. – М.: ООО Изд-во «АСТ», 2002. – 557 с.

SUMMARY

The article deals with reconstruction and analysis of Zinoviev's conceptions and scientific views on social ideal. In addition, general significance of social ideals in society and new methodologist approaches to problems of social cultural preplanning and modeling of evolution of the society are considered. The author counts that Zinoviev's conceptions have great significance for processes of searching new values and formulation of modern society development projects.

В.С. Сайганава,
аспірант кафедры філасофіі і метадалогіі навукі БДУ

ЗМЕСТ НОРМ НАВУКОВАЙ РАЦЫЯНАЛЬНАСЦІ Ў ГНАСЕАЛАГІЧНАЙ, ЭПІСТЭМАЛАГІЧНАЙ І САЦЫЯКУЛЬТУРНАЙ ТРАНСКРЫПЦЫЯХ

На мяжы XX–XXI стст. праблема навуковай рацыянальнасці набывае шырокую папулярнасць у навукова-даследчых колах. Амаль усе дыскусіі, якія вядуцца сёння ў розных навуковых ведаў, што пачынаюцца з тэорыі пазнан-

ня і метадалогіі навукі і заканчваюцца звычайна і сацыяльнай філасофіяй, так ці інакш выходзяць на праблематыку рацыянальнасці. У працах па філасофіі і метадалогіі навукі робяцца розныя спробы аналізу норм навуковай рацыянальнас-